

Boer Paulus van der Spek

Zuchtend onder Gods bezoekende hand

Schrijvende boeren zijn schaars, nu en in het verleden. Des te opmerkelijker dat in de achttiende eeuw in de omgeving van Delft twee te vinden zijn. De bekendste van hen is Hubert Poot (1689-1733) uit Abtswoude, van de oneliner: 'Hier leyt Poot, hij is doot'. Hij verloochende echter zijn boerenafkomst door naar de stad te trekken en dichterlijk de regenten te gaan bewieroken en hen een 'genoeglijk leven van den landman' voor te spiegelen. Zijn tegenpool is Paulus van der Spek (1723-1809), veehouder te Ruiven onder Delfgauw, die zijn hele leven bij zijn koeien bleef en de pen louter voor zichzelf en de Heer ter hand nam.

KEES VAN DER WIEL

Op 15-jarige leeftijd begon Van der Spek met zijn 'boek der geschiedenis van alderhande oordelen en segeningen die de Heere Godt ons heeft toegesonde'. Die aantekeningen hield hij 70 jaar vol, zij het niet dagelijks. Als goed journalist beperkte hij zich tot het meest opmerkelijke. In alles zag hij echter wel Gods hand. Dat bewoog hem op latere leeftijd tot het schrijven van een autobiografische 'bekeeringe'. In dat laatste geschrift getuigt hij hoe hij als puber voor het eerst het pad des Heren kruiste toen voor een kermistont op de Paardenmarkt in Delft een 'kerel met een opge-maakte kop' hem toeschreeuwde: 'Komt erin, komt erin'. De 17-jarige hoorde een stem die riep: Kom in de hel, kom in de hel' (...). 'De hele nacht zag ik die vent voor me'. Beide geschriften zijn ten onrechte nooit uitgegeven, maar wel in een meerdere malen overgeschreven en gefotokopieerd) handschrift te raadplegen bij Archief Delft.

← Achttiende-eeuwse prent over de veepest, door Jan Smit. (Collectie Rijksmuseum)

TE NAT, TE KOUD, TE ZACHT...

Zijn 'boek der geschiedenis' begint in 1738 met de grote wateroverlast die de boeren plaagde. In dat najaar rees het water zo, dat de koeien al in oktober op stal moesten. Het volgend voorjaar bleef het tot mei te nat om ze naar buiten te laten. Daardoor raakte al het voer op en 'sijnder onnoemelijk veel beeste gestorven.'

Twee jaar later beschrijft de jonge boerenzoon de winter van 1740, die 'so verschrikkelijk kout (was) dat er verschijde mensen dood vrosen', zoals op 10 januari 'twee mensen bij de overslagse mole tussen Delft en Overschie'. Negen weken lag de Schie dichtgevroren.

De daaropvolgende winters waren zacht. Nu waren het echter de muizen die zich daardoor 'met sulck een kracht (wisten) voort te telen dat het land door het omwroete van de muijse soo swart ware als slikwegen' en de koeien 'uitterden van den honger'. Boeren die potten en melktesten rond de barg (hooiberg) hadden uitgezet, vingden wel 200

tot 300 muizen per nacht, zonder dat het merkbaar effect sorteerde, aldus Van der Spek, die inmiddels als knecht bij de weduwe van een boer in 't Woud werkte.

BOEREN TEGEN DE VERDRUKKING IN

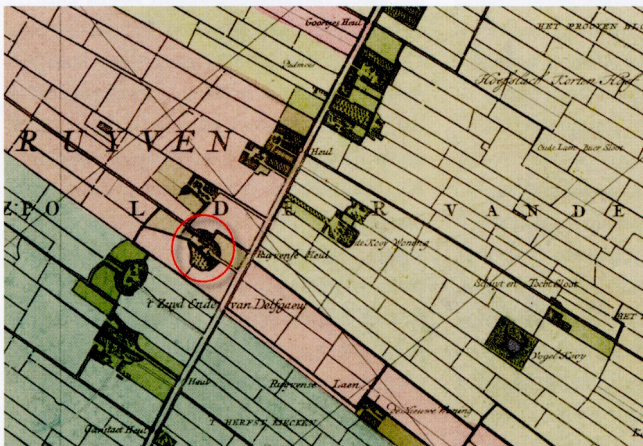
Na zijn huwelijk in 1746 werd Van der Spek pachtboer in Delfgauw. Al twee jaar lang hadden de boeren dan te kampen met de veepest: 'In het ijnde van de somer (van 1744) hoorden men dat in Vrankrijk en in Noord-Holland de beeste begon te sterven en op den 21 november hoorde ik segge dat bij Pieter Melieef wonende tussen 's Hage en Scheveningen een beest gestorven was en 25 beeste siek stonden. Dese siekte en sterfte onder de Rundere liep wonderlijk schielijk gansch Holland door. Waar men quam, sag men dode lighame van rundere. In den tijd van agt of veertien dage stierf doorgaans een gehele stalling leeg. (...) In mei 1745 was het een wonder een bouwman te vinde die sijn beeste niet verloren hadde', schreef hij.

Ondanks al die tegenslagen wist hij zeven jaar later een eigen boerderij te kopen aan de Zuideindseweg in Ruiven vlakbij de ouderlijke boerderij waar hij opgroeide. De boerderij bestaat niet meer, maar lag waar nu de uiterste zuidoosthoek van de stadswijk Ruiven is. Het was voor die tijd een forse boerderij van 38 morgen (ca 32 hectare), die hem in 1753 11.650 gulden kostte. Daarvan kon hij de helft contant op tafel leggen. De heerlijkheid Ruiven bestond destijds uit slechts zeven boerderijen. Van der Spek vervulde daarin als gezeten boer jarenlang de functie van schepen. Het bleef vriezen of dooien in het leven van Van der Spek. Op 12 februari 1759 was het zo warm dat hij 'in blote hemd en onderbroek' stond te greppelen en het zweet hem van het gezicht droop. In februari 1784 lagen er zulke bergen sneeuw dat de sloten en wegen in het land niet te onderscheiden waren. De vorst hield zo lang aan, dat de boeren de Schie lieten openhakken om hun koeien van de hongerdood te redden met spoeling van de jeneverfabrieken uit Schiedam. Dat ijs breken kostte Van der Spek ruim honderd gulden. Ook de 'bezoekende hand' van de veepest bleef telkens 'voelbaar'. Ze stak steeds weer de kop op en speelt in zijn 'geschiednisse' dan ook de hoofdrol. 'In 1776 had ik 43 kostelijke rindere op stal, dog het behaagde de Heere hiervan 33 weg te nemen', schreef hij.

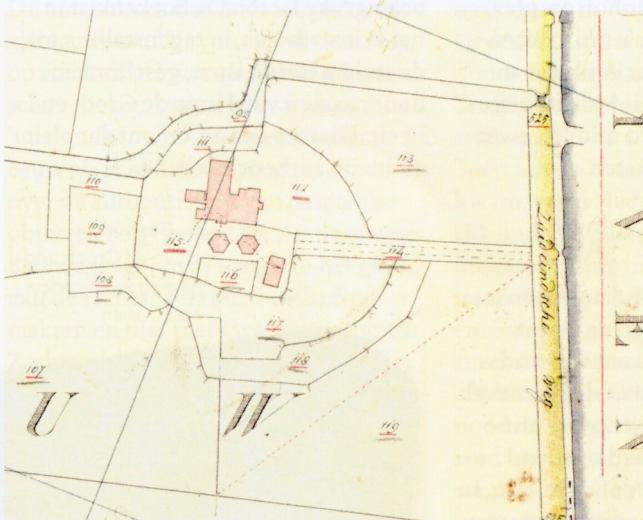
Van der Spek verloor overigens niet alleen zijn vee, maar ook twee echtgenotes en heel wat kinderen: 'Zeven zijn er in hun kinderjaren van mij weggenomen, terwijl de andere negen tot de jaren des onderscheid gekomen zijn', lezen wij in Paulus 'bekeeringe': 'De Heere maakte mij hierdoor nederig.' Ondanks alle ramspoeden stierf Van der Spek in 1809 op 86-jarige leeftijd als een welvarend man. Behalve de beschuitbakkerij, waarin hij de laatste zeven jaar van zijn leven rentenierde en de boerderij, die hij verpachtte aan zijn zoon, had hij nog zo'n 19.000 gulden her en der uitgeleend. Ruim genoeg om nog zo'n kolossale boerderij van te kunnen kopen.

Kees van der Wiel is historicus

→ De boerderij van Paulus van der Spek op de kaart van Cruquius van 1712. (coll. Hoogheemraadschap Delfland)

→ De boerderij op de Kadastrale minuut uit 1832. (B&G)

↓ Advertentie in de Haagsche Courant van 12 januari 1810 waarin na diens dood de boerderij van Paulus van der Spek te koop wordt aangeboden.

Mits van mening op Donderdag den 18 January 1810, in de Herberg De Prins, even buiten de Oostpoort der Stad Delft te Velen, en op Donderdag den 25 January daar aan volgende, tenaal te Verkopen, te voornemdsags ten elf uuren:
No. 1. Een capitale, heeze en sterke BOUWMANS WOONING, benevens twee Schuurren, Bergen, Boomgaard en Gebouwe, met de Numbre van ruim Dertig Morgen allerbest Wey- en HOOY-LAND, gelegen in de Zuid Pol-der van Delfgauw, onder den Ambachte van Ruiven.
No. 2. Een extra heeze en sterk HUIS en ERVE, zynde van ouds een Beschuit-Bakkerij, met een vruchtbaren TUIN en twee SCHUUREN daar agter. Rondt en selegen tot Delfgauw, onder de Jurisdicte van Vryebad.
De vaaft. Perceelen zyn inmiddels UIT DE HAND TE KOOP, en kan deswegeas nadere informatie worden bekomen ten Comptoir van den Notaris en Procureur CORNELIS VAN DER MANDELE, wonende binnens de Stad Delft.